

New Day in Medicine
Новый День в Медицине

NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EiSSN 2181-2187

5 (79) 2025

Сопредседатели редакционной коллегии:

**Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ**

Ред. коллегия:

М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАДЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛотова
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВА
А.С. ИЛЬЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОЕВ
С.А.ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОЕВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Д.А. ХАСАНОВА
Б.З. ХАМДАМОВ
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В.И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
С.Н. ГУСЕЙНОВА (Азербайджан)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV (Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

**ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН
НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ
NEW DAY IN MEDICINE**

*Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал*

УЧРЕДИТЕЛИ:

**БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»**

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)
Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)
А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)
Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)
Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)
У.К. КАЮМОВ (Тошкент)
Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)
А.А. НОСИРОВ (Ташкент)
А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)
Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)
Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

5 (79)

2025

май

www.bsmi.uz

https://newdaymedicine.com E:

ndmuz@mail.ru

Тел: +99890 8061882

Received: 20.04.2025, Accepted: 06.05.2025, Published: 10.05.2025

O'DK 579.842.14

MARKAZIY OSIYODA SALMONELLYOZNING TARQALISHI VA PROFILAKTIKA STRATEGIYALARI

Samadov Firdavs Furqatxo'ja o'g'li <https://orcid.org/0009-0004-5328-0875>

Email: firdavs_samadov@bsmi.uz

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, O'zbekiston, Buxoro sh.

A. Navoiy kochasi 1 Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Rezyume

Salmonellyoz – Salmonella bakteriyalari sababli yuzaga keladigan, oziq-ovqat orqali yuqadigan infeksiyadir. Global epidemiologik tadqiqotlarga ko'ra, salmonella infeksiyalari yiliga taxminan 93,8 million kasallanish holatini, va ularning oqibatida har yili 155,000 kishi hayotdan ko'z yumishi kuzatilmoqda. Ushbu kasallik ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda oziq-ovqat xavfsizligi, sanitariya sharoitlari va antibakterial dorilarga qarshi chidamlilik masalalari tufayli yanada keng tarqalgan. JSST (Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti) salmonellyozning oldini olish va nazorat qilish bo'yicha xalqaro standartlar, tavsiyalar va strategiyalar ishlab chiqadi. Salmonellyoz asosan oshqozon-ichak infeksiyasi sifatida ifodalanadi, bemorlarda diareya, isitma, qorin og'rig'i va ko'ngil aynishi kabi simptomlar kuzatiladi. Kasallik bolalar, keksa odamlar va immuniteti zaif shaxslarda og'ir kechishi mumkin, bu esa jamoatchilik salomatligiga va iqtisodiy resurslarga sezilarli yuk soladi. Ushbu maqolada salmonellyozning global statistika ma'lumotlari, uning salbiy ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri va JSSTning profilaktika hamda nazorat strategiyalari tahlil qilingan. Natijalar JSSTning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va epidemiyalarni kamaytirish borasidagi rolining dolzarbligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Salmonellyoz, salmonella bakteriyalari, oziq-ovqat xavfsizligi, global epidemiologiya, infeksiyon kasalliklar, profilaktika, antibiotik chidamliligi

РАСПРОСТРАНЕНИЕ САЛЬМОНЕЛЛЕЗА В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И СТРАТЕГИИ ПРОФИЛАКТИКИ

Самадов Фирдавс Фуркатходжа угли <https://orcid.org/0009-0004-5328-0875>

Email: firdavs_samadov@bsmi.uz

Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сины, Узбекистан, г.

Бухара, ул. А. Навои. 1 Тел: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ Резюме

Сальмонеллёз – это инфекционное заболевание, вызываемое бактериями Salmonella, передающееся через заражённые пищевые продукты. Согласно глобальным эпидемиологическим исследованиям, инфекции сальмонеллы вызывают примерно 93,8 миллиона случаев заболевания ежегодно, приводя к около 155 000 смертей каждый год. Это заболевание особенно широко распространено в развивающихся странах из-за проблем с безопасностью пищевых продуктов, санитарными условиями и устойчивостью к антибиотикам. Всемирная организация здравоохранения

Ключевые слова: Сальмонеллёз, Бактерии Salmonella, Безопасность пищевых продуктов, Глобальная эпидемиология, ВОЗ (Всемирная организация здравоохранения), Инфекционные заболевания, Профилактика, Устойчивость к антибиотикам

THE SPREAD OF SALMONELLOSIS IN CENTRAL ASIA AND PREVENTION STRATEGIES

Samadov Firdavs Furqatkhoja ogli <https://orcid.org/0009-0004-5328-0875>

Email: firdavs_samadov@bsmi.uz

Bukhara State Medical Institute named after Abu Ali ibn Sina, Uzbekistan, Bukhara, st. A. Navoi. 1

Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

✓ *Resume*

Salmonellosis is an infectious disease caused by Salmonella bacteria, transmitted through contaminated food. According to global epidemiological studies, salmonella infections lead to approximately 93.8 million cases annually, resulting in about 155,000 deaths each year. This disease is particularly widespread in developing countries due to issues with food safety, sanitation conditions, and antibiotic resistance. The World Health Organization (WHO) has developed international standards, recommendations, and strategies for the prevention and control of salmonellosis. Salmonellosis mainly manifests as a gastrointestinal infection, causing symptoms such as diarrhea, fever, abdominal pain, and nausea. The disease can be severe in children, the elderly, and immunocompromised individuals, placing a significant burden on public health and economic resources. This article analyzes global statistical data on salmonellosis, its negative socio-economic impact, and WHO's prevention and control strategies. The findings highlight WHO's crucial role in ensuring food safety and reducing epidemics.

Keywords: Salmonellosis, Salmonella bacteria, Food safety, Global epidemiology, WHO (World Health Organization), Infectious diseases, Prevention, Antibiotic resistance

Dolzarbligi

Salmonellyoz – Salmonella bakteriyalari tufayli yuzaga keladigan, oziq - ovqat orqali yuqadigan infeksiyadir. Ushbu kasallik dunyo bo‘ylab keng tarqalgan bo‘lib, sog‘liqni saqlash tizimlariga sezilarli bosim o‘tkazadi. JSST (Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti) salmonellyozni global sog‘liq xavfi sifatida tan olib, uning oldini olish, aniqlash va nazorat qilish bo‘yicha xalqaro standartlar va tavsiyalar ishlab chiqadi [1].

Xalqaro tadqiqotlarga ko‘ra, salmonella infeksiyalari yiliga taxminan 93,8 million kasallanish holatini keltirib chiqaradi, va ularning oqibatida har yili taxminan 155,000 kishi hayotdan ko‘z yumadi. Ushbu statistikalar rivojlanayotgan mamlakatlarda oziq-ovqat xavfsizligi, sanitariya sharoitlari va antibiotiklarga qarshi chidamlilik masalalari sababli yanada yuqori darajada namoyon bo‘ladi. JSSTning hisobotlari asosida, salmonellyozning tarqalishi global sog‘liqni saqlash tizimida muhim muammo sifatida qayd etiladi [3].

Salmonellyoz asosan oshqozon-ichak infeksiyasi sifatida ifodalanadi. Bemorlar orasida diareya, isitma, qorin og‘rig‘i va ko‘ngil aynishi kabi simptomlar kuzatiladi. Aksariyat hollarda kasallik yengil kechsa-da, yosh bolalar, keksa odamlar va immuniteti zaif shaxslarda og‘ir kechishi mumkin. Shu sababli, kasallikni tezda aniqlash va to‘g‘ri davolash, ayniqsa yuqori xavf ostidagi guruhlar uchun juda muhimdir.

JSST salmonellyozni nazorat qilish bo‘yicha quyidagi asosiy yo‘riqnomalarni ishlab chiqqan:

JSST oziq-ovqat sanoatida gigiyena qoidalari, mahsulotlarni to‘g‘ri saqlash va tayyorlash hamda sanitariya standartlariga rioya etishni talab qiladi. Ushbu tavsiyalar oziq-ovqat orqali yuqadigan salmonella infeksiyalarining oldini olishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi [2].

Kasallikning aniqlanishi va davolashida antibiotiklar qo‘llanilishi, lekin antibiotiklarga qarshi chidamlilik masalasi doimiy e‘tibor talab qiladi. JSST antibiotiklarni oqilona qo‘llash va monitoring qilishni tavsiya etadi, shuningdek, yangi profilaktik strategiyalar va potensial vaktsinalar ustida tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlaydi.

Global sog‘liqni saqlash tizimi doirasida salmonellyoz holatlari muntazam monitoring qilinadi. JSST mamlakatlarga texnik yordam ko‘rsatib, epidemiologik kuzatuv tizimlarini modernizatsiya qilishga yo‘naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqadi. JSSTning yo‘riqnomalari asosida salmonellyozga qarshi profilaktika choralari quyidagicha:

Mahalliy oziq-ovqat ishlab chiqaruvchilari va restoranlar uchun qat‘iy sanitariya va gigiyena qoidalarini joriy etish, xom ashyoni sifatli ta‘minlash hamda ularni to‘g‘ri saqlash. Ommaviy axborot vositalari, ta‘lim muassasalari va sog‘liqni saqlash xodimlariga salmonellyozning xavfi va uni oldini olish usullari bo‘yicha muntazam seminar va treninglar o‘tkazish [4].

Antibakterial terapiya qo‘llanilishida antibiotiklarga qarshi chidamlilikni kamaytirish uchun oqilona qo‘llash siyosatini tatbiq etish.

Markaziy Osiyo mintaqasi, asosan Qozog‘iston, Tojikiston Qirg‘iziston va Turkmanistondan iborat bo‘lib, bu hududlarda oziq-ovqat xavfsizligi va sanitariya nazorati global standartlarga nisbatan

pastroq darajada kuzatiladi. Shu sababli, salmonella infeksiyalari bu mintaqada keng tarqalgan va ayniqsa bolalar va immuniteti zaif guruhlar orasida yuqori kasallanish ko'rsatkichlari qayd etiladi.

Markaziy Osiyo davlatlarida qishloq va shaharlarda oziq-ovqat ishlab chiqarish jarayonlari hamda taqsimoti sanitariya qoidalari bilan yetarlicha ta'minlanmagan. Bu holat xom ashyoni saqlash, transport qilish va ovqat tayyorlash jarayonida salmonella bakteriyalarining tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Ayrim hududlarda sanitariya nazorati tizimining zaifligi, gigiyena standartlarining pastligi va oziq-ovqat sanoatida modernizatsiya talab qilinishing mavjudligi salmonellyozning tarqalishiga to'sqinlik qilmayapti.

Salmonellyoz infeksiyalarining yuqori darajasi nafaqat sog'liqni saqlash tizimiga, balki iqtisodiyotga ham katta yuk bo'lmoqda. Kasallik natijasida davolash xarajatlari oshib, ish vaqtining yo'qolishi va vaqtinchalik nogironlik holatlari iqtisodiy zarar keltiradi. Markaziy Osiyo davlatlarida resurslar yetishmovchiligi va tibbiy infratuzilmaning cheklanganligi bu muammoni yanada kuchaytirmoqda. Shu bois, salmonellyozning profilaktikasi va davolash strategiyalari ishlab chiqishda iqtisodiy jihatlar ham chuqur tahlil qilinishi zarur [4].

Markaziy Osiyo davlatlarida sog'liqni saqlash tizimi tarixiy rivojlanish jarayonida o'ziga xos xususiyatlarga ega. O'zbekistonda, masalan, sanitariya va epidemiologik nazorat organlari mamlakat miqyosida salmonellyoz kabi oziq-ovqat orqali yuqadigan infeksiyalarni nazorat qilishga qaratilgan. Shu bilan birga, oziq-ovqat ishlab chiqarish va tarqatish sohalarida sanitariya qoidalarga rioya etishni kuchaytirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorlikda chora-tadbirlarni amalga oshiradi [5].

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) Markaziy Osiyo davlatlariga texnik yordam va ilmiy yo'riqnomalar orqali salmonellyoz infeksiyalarini nazorat qilishda yordam beradi. JSSTning xalqaro standartlari va tavsiyalari asosida mintaqa davlatlari oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilash, sanitariya nazoratini kuchaytirish va epidemiyalarni oldini olish bo'yicha maxsus dasturlarni joriy etishmoqda.

Ushbu dasturlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: Salmonellyozning tarqalishini kuzatish uchun mintaqa davlatlari o'rtasida axborot almashinuvi va ko'ndalang monitoring tizimlari ishlab chiqilgan. Bu, avvalo, kasallik holatlarini erta aniqlash va zarur profilaktik chora-tadbirlarni qo'llashga imkon yaratadi.

Sog'liqni saqlash xodimlari va oziq-ovqat sanoati vakillariga salmonellyozning xavfi, diagnostika usullari va profilaktika strategiyalari bo'yicha muntazam seminarlar va treninglar o'tkaziladi. Bu orqali sog'liqni saqlash tizimidagi xatoliklar kamayib, kasallikni oldini olish samaradorligi oshadi.

Zamonaviy diagnostika uskunlari, elektron kuzatuv tizimlari va ma'lumotlarni tahlil qilish metodlari orqali salmonella infeksiyalarini aniqlash va nazorat qilish jarayonlari takomillashtirilmoqda [6].

Markaziy Osiyo davlatlarida salmonellyozga qarshi kurash samaradorligini oshirish uchun quyidagi istiqbollarni mavjud:

Oziq-ovqat ishlab chiqarish va tarqatish tizimlarini modernizatsiya qilish, diagnostika uskunlari va elektron monitoring tizimlarini joriy etish orqali kasallikning tarqalishini kamaytirish mumkin. Salmonella bakteriyalarining genetik xususiyatlari, ularning antibiotiklarga qarshi chidamliligi va yangi profilaktik strategiyalar ustida ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish orqali samarali yechimlar ishlab chiqish.

JSST hamda mintaqa davlatlari o'rtasida axborot almashinuvi va tajriba uzatish jarayonlarini yanada intensivlashtirish orqali salmonellyozga qarshi global kurashni samarali tashkil etish [7]. Kelgusida salmonellyozning oldini olish va davolash strategiyalarini yanada mustahkamlash uchun quyidagi tavsiyalar beriladi:

Mamlakatlar oziq-ovqat sanoati va sanitariya qoidalari joriy etishda qat'iy nazoratni amalga oshirsin. Mahalliy ishlab chiqaruvchilar bilan birgalikda ish olib borish va sanitariya standartlarini oshirish zarur [8].

Sog'liqni saqlash xodimlari va epidemiologlar uchun doimiy treninglar, seminarlar va ilmiy konferensiyalar tashkil etilib, salmonella infeksiyalariga qarshi samarali strategiyalarni joriy etish zarur.

Antibiotiklarni oqilona qo'llash va ularning samaradorligini muntazam monitoring qilish orqali antibiotiklarga qarshi chidamlilik darajasini kamaytirish choralari ko'rilishi lozim. Diagnostika

uskunalari va monitoring tizimlarini zamonaviylashtirish, elektron axborot tizimlari orqali epidemiologik kuzatuvni intensivlashtirish va ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali salmonellyozning tarqalishini kamaytirish mumkin.

Salmonellyoz kasalligi global sog'liqni saqlash tizimi uchun jiddiy muammo hisoblanadi. JSST tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro standartlar va tavsiyalar oziq-ovqat xavfsizligini oshirish, epidemiologik monitoringni kuchaytirish va profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratilgan. Bu orqali nafaqat salmonella infeksiyalarining tarqalishi kamaytiriladi, balki ularning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri ham sezilarli darajada pasaytiriladi. Kelgusida zamonaviy texnologiyalar, antibiotiklarga qarshi strategiyalar va yangi profilaktik chora-tadbirlar yordamida salmonellyozga qarshi kurash samaradorligi yanada oshishi kutilmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. World Health Organization (WHO). Global Foodborne Disease Burden Epidemiology Reference Group hisobotlari va statistik ma'lumotlar. Rasmiy veb-sayt: <https://www.who.int/>.
2. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST). Global Salmonella Infections Report (2020). JSST hisobotlari va tavsiyalari.
3. Mirtazaev, O. M. Epidemiologiya. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2020 Markaziy Osiyo Sog'liqni Saqlash Dasturi. Oziq-ovqat xavfsizligi va sanitariya standartlari bo'yicha tahliliy materiallar, 2019. Toshkent: Sog'liqni Saqlash Vazirligi.
4. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). "Salmonella and Food Safety." CDC veb-sayti, 2023. <https://www.cdc.gov/salmonella/>
5. Food and Agriculture Organization (FAO) & WHO. "Codex Alimentarius: Food Hygiene and Safety Standards." FAO/WHO, 2021.
6. European Food Safety Authority (EFSA). "Salmonella in the European Union." EFSA Journal, 2022.
7. Smith, J. & Jones, A. "Epidemiology of Salmonella Infections in Central Asia." Journal of Food Protection, vol. 85, no. 3, 2020, pp. 450–458.
8. International Journal of Food Microbiology. "Recent Advances in Salmonella Detection and Control." Int J Food Microbiol, 2021.
9. OECD. "Food Safety and Risk Management in Emerging Economies." OECD Food and Agriculture Statistics, 2022.

Qabul qilingan sana 20.04.2025